

znanosti. Kao i u svakom snažnom utjecaju, tako je i značenje rimske retorike prošlo kroz faze imitacija i uvođenja ciceronizma, kao i faze osporavanja, anticiceronizma, pa do određenog manirizma. Renesansa je unaprijedila retoriku i dala značajan zamah razvoju retorike znanosti. Početkom 15. st. retorika je imala povlašten status među znanostima. U enciklopedijskom djelu *Margarita philosophica* iz 1507. prikazuje se kao kraljica na tronu okružena antičkim autoritetima Aristotelom, Senekom, pjesnikom Vergilijem, autoritetom prava Justinijanom (Plett, 2001). U humanizmu je izjednačena vrijednost i značenje retorike s kulturom, retorika presudno utječe na sustav obrazovanja, koji se iz Italije proširio na sva područja Europe, pa i dalje, preko kolonija. Za vrijeme Reformacije i Protureformacije, retorika doživljava i svojevršno preoblikovanje, a značajni su Luther i Melanchton. Melanchton, kao profesor, podržava Ciceronovu shemu od pet glavnih faza koje mora poznavati vrstan govornik, a to su *inventio* (nalaženje građe), *dispositio* (raspored građe), *elocutio* (jezično oblikovanje), *memoria* (zapamćivanje) i *actio* (izvedba). U to su doba važne protestantske teorije propovijedanja, jezuitski utjecaj na podučavanje, ali i razvoj hermeneutike. Renesansno razdoblje 15. i 16. st. važno je za akademski razvoj retorike preko latinskih prijevoda grčke retorike (Aristotelova *Retorika* i *Poetika* i Demostenova ostavština) i izravno preko rimskih retoričara. Takav sveobuhvatan razvoj omogućit će kasnije razdvajanje širokoga raspona persuazivnih djelatnosti, u teorijskom i praktičnom smislu, u 17. i 18. st. U 17. st., u akademskom proučavanju prisutan je već velik broj prijevoda djela o govorništvu, a u 18. st., u razdobljima praska *Sturm und Dranga* i Romantizma, ipak će se osjetiti pad zanimanja za retoriku. Dakako, ne treba zaboraviti da je za suvremenu fonetiku (u dijelu koji se bavi kulturom, njegovom glasom i izvedbom), iznimno važan razvoj fonetske znanosti u 18. st. u Engleskoj i Škotskoj, koji preko Bacona (Edinburgh) utječe i na razvoj američke fonetike u 19. st. Utjecaj teorije retorike iz potonjih razdoblja, bit će u 20. st. presudan za razvoj lingvistike, na teoretičare stila, semiotike, povjesničare književnosti.

I.4. Suvremena njega glasa

Prijelaz iz antičkoga doba razvijene grčke kulture glasa, koja se u području metodike govornišva i teorijskih promišljanja o glasovoj kvaliteti i kakvoći izvedbe produbljuje u opisanim djelima rimskih velikana Cicerona i Kvintilijana, preko njihovog utjecaja na razvoj fonetike kao zasebne discipline u 18. i 19. st., pogotovo na tlu Velike Britanije, na suvremenu njegu glasa čini se naravnim pogotovo u metodičkom području impostacije glasa, ispravljanju glasove kvalitete i dikcije, koji su danas u fonetici znanstveno uspostavljeni.

Fonetičari i ostali pedagozi glasa, koji danas rade s javnim govornicima (kao što su nastavnici, političari, poslovni ljudi, umjetnici (glumci, pjevači), govornici u elektroničkim medijima (voditelji, spikeri, reporteri i ostali novinari)), suvremeni su nastavljači majstora glasa, dok su nastavljači fizicijana današnji liječnici, otorinolaringolozi i fonijatri te, u dijelu patološkoga glasa i izgovornih mana, logopedi.

Tradicijske univerzalne vježbe glasa prenosile su se preko učitelja, a na njihovim temeljima, koristeći suvremene znanstvene spoznaje i istraživačke postupke, nastale su i oblikovane su brojne autorske vježbe. Neke fonetske, koje je u svom praktičnom radu koristila i autorica, bit će detaljnije prikazane u ovoj knjizi.

U suvremenoj pedagogiji glasa vokalnih profesionalaca te terapiji glasa i saniranju disfoničnih glasova, postoje različite vježbe za glas, primjerice miofunkcionalne vježbe (npr. Gangale, 1993), vježbe zagrijavanja i hlađenja, fonetske terapijske vježbe, kao što je fonetska holistička akcentna metoda – AM (Smith i Thyme, 1978), fonetske vježbe za glas i izgovor – FVGI¹ (Škarić i Varošanec-Škarić, 1999), pa sve do tehnika pokreta (Haupt, 1999), integracije glasa i pokreta (Berry 1975, 1988, 2001, 2008). Sve prokušane, dokazane i učinkovite metode vježbanja glasa imaju svoja znanstvena objašnjenja, valjana i provjerljiva. Znanstveno i praktički utemeljene fonetske vježbe za glas i izgovor, počivaju na određenim načelima, nekim utemeljenim od davnina (od vremena kad su ljudi počeli davati estetsko značenje proizvodnji glasa), drugim utemeljenim na novijim znanstvenim otkrićima proizvodnje glasa, koja su nastala razvojem tehničkih mogućnosti mjerenja parametara glasove kvalitete. Glas istodobno obavještava o nizu bioloških, društvenih i psiholoških indikatora, izvor je unutrašnjih i izvanjskih indeksikalnih osobina, ali i univerzalnih stereotipa o glasovoj kvaliteti. Stoga je razumljivo zanimanje za organske sastavnice glasa kao i aspekte poboljšanja, ugađanja glasa s razvojem javnoga govora već od antičkih vremena. Glas se impresionistički vrijednosno može određivati kroz dimenziju jakosti, čvrstoće, ugone, kultiviranosti. U novije doba, stručnjaci fonetičari razvijaju vježbe koje su usmjerene na poboljšanje glasove kvalitete, što se može dokazati auditivnom percepcijom te zvučnom analizom.

Fonetske vježbe za glas i izgovor (FVGI) složene su tako da djeluju na glas (timbar) i na dikciju. Oslanjaju se na abdominalno-dijafragmatsko i donje rebreno disanje, prsnu kost, prednje tvrdo nepce te slušanje. Jedno je od takvih načela sadržanih i u potonjim vježbama, primjerice oslonac na dubokom disanju i sklad fonacijskoga i tjelesnoga. Naravno, znanstvena otkrića u

¹ Prof. Škarić kao autor osnovnih vježbi primjenjivao ih je u radu s vokalnim profesionalcima od 1970-tih

proučavanju proizvodnje glasa i akustičkih sastavnica glasa kao i utjecaja slušanja na timbralne osobine, utjecala su na oblikovanje nekih vježbi, a učitelji glasa i fonetičari na takvim provjerljivim temeljima stvaraju nove, koji put individualizirane, vježbe tijekom rada na glasu. Fonetske vježbe za glas uvijek su utvrđene znanstvenim spoznajama i praktičnim iskustvom u radu s glasovim profesionalcima.

Što se tiče hrvatskoga akademskog iskustva, kao što je spomenuto, počeci sustavnoga fonetskoga rada na kulturi glumačkoga glasa i izgovora vezani su uz upečatljiv pionirski rad profesora Ive Škarića s glumcima Akademije za film, kazalište i televiziju Sveučilišta u Zagrebu početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća, kad je osmislio bazične fonetske vježbe za glas i izgovor. Te su bazične vježbe, za praktične potrebe rada s govornim profesionalcima osamdesetih godina u svrhu podučavanja studenata i vokalnih profesionalaca u elektroničkim medijima, završno sintetizirano oblikovali te kasnije i opisali Škarić i Varošaneć-Škarić (1999). Sintetizirane vježbe praktički su izvođene sa svim vrstama vokalnih profesionalaca, a naučile su ih i generacije studenata zagrebačke fonetike u okviru predmeta *Ortofonija*, a primjenu usvajaju u okviru predmeta *Metodika rada na govoru u elektroničkim medijima*. Prisjetimo li se velikoga redatelja i scenskoga pedagoga, teoretičara Branka Gavelle, koji je u dodirima s razvijenim kulturama njegovanoga scenskoga govora (kao što je primjerice, češka), nadahnuo i s optimizmom najavljivao značaj nove znanosti fonetike koja bi se u novim vremenima trebala skrbiti sa znanstvenog i praktičkog stajališta o glumačkom glasu: *Ali neka mi netko, tko o tom nije profesionalno razmišljao, kaže kakav mu je «timbar» glasa kad govori?...Svi ti fonetski problemi imaju praktičnu vrijednost i za glumca, te otvaraju značajne vidike na naš osnovni problem, a to je praćenje glumčevog rada na oblikovanju vlastitog materijala, da bi ga se što djelotvornije prenijelo na promatrača.* (Gavella, 1967). Možemo ustvrditi da je bio u pravu, pa se nadamo da će se na našim akademijama nastaviti fonetski rad u poučavanju i treniranju glasa i razvijanju kulture, proizvodnje te njege glasa i izgovora. Fonetika, kao bazična znanost proizvodnje glasa, trebala bi se produbljivati tijekom nekoliko godina studija, a i manji je fond sati koristan jer omogućuje studentima uvid u njihov glasov materijal (od proizvodnje glasa do zvučnih osobina ekspresije glasa). Ne bi trebao prevladati pristup da je glumcu dovoljan talent da bude dobar glumac. A što je s glasom i izgovorom? Iskustvo podučava da mladi glumci i školovani pjevači imaju potrebu za osvještanjem i učenjem (ne samo tehničkih vještina, nego i postizanja optimalnoga glasa) te usvajanjem znanja o njezi glasa. Fonetičar, dakako, posebno pristupa podučavanju različitih vokalnih profesionalaca uzimajući u obzir specifičnosti impostacije i dikcije.